

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 13/3 2024 s. 1113-1128, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNDE SOSYAL-DUYGUSAL VE AHLAKİ GELİŞİM İLE İLGİLİ BİR İNCELEME

Safiye SARICI BULUT*

Geliş Tarihi: 17 Temmuz 2024

Kabul Tarihi: 22 Ağustos 2024

Öz

Bu çalışmada 2007-2024 yılları arasında Türkiye’de yapılmış ilkökul dönemi sosyal duygusal ve ahlaki gelişim ile ilgili lisansüstü tezler ve makalelerdeki eğilimleri belirlemek amaçlanmıştır. Çalışmada YÖK Tez Merkezi’nin dijital arşivi taranmış 5 teze (2 yüksek lisans, 3 doktora) ulaşılmıştır. Goggle Scholar arama motoru üzerinden ise 15 makaleye ulaşılmıştır. Çalışmada sistematik derleme yöntemi kullanılmıştır. Bulgular şu şekilde belirtilebilir: İncelemede sosyal duygusal gelişim ile ilgili ağırlıklı olarak nicel yöntemler tercih edilirken, ahlaki gelişim ile ilgili ise nitel yöntemlerin tercih edildiği görülmüştür. Her iki değişkenle ilgili çoğunlukla çalışma grubu olarak öğrenciler seçilmiştir. İlkokul dönemi çocuklarının sosyal duygusal ve ahlaki gelişimleri ile ilgili yapılan çalışmaların bulgularındaki değişkenler gelişim, yaş, zekâ, karar verme ve iletişim becerileri, baş etme becerileri, benlik ve kişilikle ilgili özellikler, akademik beceriler, sosyal beceriler, okula ilişkin özellikler, oyun, anne-baba eğitim düzeyi şeklindedir. Bulgular ilgili literatür doğrultusunda tartışılmış ve öneriler sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Sosyal-duygusal gelişim, ahlaki gelişim, ilkökul, Türkiye, yüksek lisans tezi, doktora tezi, makale.

A STUDY ON SOCIAL-EMOTIONAL AND MORAL DEVELOPMENT IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Abstract

This study aimed to determine the trends in postgraduate theses and articles about primary school social, emotional, and moral development in Türkiye between 2007 and 2024. The digital archive of YÖK Thesis Center was scanned in the study, and five theses (2 master's degrees and three doctoral) were accessed. Fifteen articles were accessed through Google Scholar. The systematic review method was used in the study. The review showed that quantitative methods were mainly preferred regarding social-emotional development, while qualitative methods were preferred regarding moral development. Regarding both variables, students were mostly selected as the study group. The variables in the findings of studies on the social, emotional, and moral development of primary school children are development, age, intelligence, decision-making and communication skills, coping skills, self- and personality-related characteristics, academic skills, social skills, school-related characteristics, play, mother- father's education

level. The findings were discussed in line with the relevant literature, and suggestions were presented.

Keywords: Social-emotional development, moral development, primary school, Turkey, master's theses, doctoral theses, article.

Giriş

Gelişim çok yönlü ve birbiriyle etkileşen pek çok gelişim alanının ve döneminin bütünleşerek bir örüntü oluşturmasıyla gerçekleşmektedir. Bu süreçte doğuştan gelen genetik faktörlerle birlikte toplumsal etkileşimle şekillenen gelişim alanları ve dönemleri her geçen gün daha fazla ele alınmakta ve akademik çalışmaların ilgi konusu olmaktadır. Bu çalışmada gelişim açısından kritik dönemlerden birisi olan ikinci çocukluk döneminde sosyal duygusal ve ahlaki gelişim ele alınmıştır.

Gelişimsel yaklaşıma göre yaşamın ikinci çocukluk dönemi (6-12 yaş) olarak sınıflandırılan ilkökul yılları gelişimsel anlamda bireylerin sonraki gelişim dönemlerinin temelini atıldığı ve pek çok gelişimsel görevin yerine getirildiği yaklaşık olarak 6 yıllık bir zaman süreci olarak belirtilebilir. Bu dönemde çocuklar içinde buldukları akran grubu ve sosyal çevre ile etkileşerek sosyal duygusal ve ahlaki gelişimlerini gerçekleştirirler. Okula başlama ile çocuklar gündelik ve akademik yaşam için gerekli kavramları geliştirmekte, yaşlılarıyla geçinmeyi öğrenmekte, sosyal gruplarla etkileşime girerek sosyal rolleri öğrenmekte, vicdan, ahlak ve değerler sistemi geliştirmektedirler (Bacanlı, 2010). Bu gelişimlerin gerçekleştiği ilkökul dönemi başta Freud ve Erikson'un kuramı olmak üzere farklı kuramlarda farklı isimlerle belirtilse de yaş olarak aynı yaş aralığına karşılık gelmektedir.

Erikson'un kuramında çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu şeklinde tanımlanan dönemin içinde olan ilkökul çocukları için “üretken çağ” başlamıştır. Akademik, sosyal duygusal ve ahlaki pek çok öğrenmenin gerçekleştiği bu dönemde okul ve tüm sosyal çevreler çocukların benlik ve özdeğer gelişimlerini desteklemelidir. Bir anlamda yetişkinlik çağına da hazırlık çalışmaları olarak belirtilebilecek çalışkanlık ve üretkenlik duygusunun gelişmesi için çocuklar bir şeyleri iyi yapma ve başladıkları işleri bitirme konusunda motivasyona sahiptirler. Ancak yetersiz çalışma alışkanlıkları ve gelişim görevlerini yerine getirememeye çocuklarda yetersizlik duyguları oluşturabilmektedir (Gander ve Gardiner, 2010; Miller, 2008). Dolayısıyla çocukların başarıyı deneyimlemelerine izin verilmesi, öğrenme faaliyetlerinin her çocuğun öğrenebileceği şekilde düzenlenmesi ve ödüllendirilmesi, gerçekçi hedefler doğrultusunda yönlendirilmesi onların gelişimlerini destekleyecektir (Johnson, 2014).

Toplumsal anlamda ev ve aile ortamından dışarı çıkan çocuk akran gruplarıyla etkileşime girerek oyun ve okuldaki formal / informal eğitim faaliyetleriyle sosyal-duygusal ve ahlaki gelişimini gerçekleştirmektedir. Özellikle çevreyle olan etkileşimle kendi duygularının farkına vararak sosyal ortamlarda ifade becerisini geliştirirken, bir taraftan da toplumsal kuralları öğrenerek ahlaki algılarını oluşturur. Sosyalleşme süreciyle birlikte çocuklar duyguları ve heyecanları üzerinde denetim kurmayı, ahlaki kurallara uymayı, aile, akran ve okuldaki etkileşimlerle öğrenmektedirler (Gander ve Gardiner, 2010). Sosyal-duygusal becerilerin okul öncesi yıllarda hızla geliştiği ve bu becerilerin zaman, akademik başarı gibi değişkenlerle ilişkilendirildiği görülmektedir (Wolf ve ark., 2021). Özellikle bilişsel gelişimindeki değişimler nedeniyle benmerkezci düşünceden uzaklaşan çocuklar arkadaşlarının duygu ve düşüncelerini anlamaya başlarlar. Oyun arkadaşlığının önem kazandığı bu dönemde çocuklar yaşit gruplarıyla olan ortak amaç ve değerleri paylaşırken karşılıklı olarak sosyal-duygusal ve

ahlaki açıdan birbirlerini geliştirmektedirler (Yavuzer, 2019). Bununla birlikte akran gruplarının yanında çocukların aileleriyle kurdukları yakın bağın da ahlaki gelişimi desteklediği belirtilebilir. Çünkü sosyalleşme sürekli bir öğrenme sürecidir (Chandio ve Ali, 2019).

Sosyal duygusal gelişimde empati becerisi diğerlerinin duygu ve düşüncelerini anlamayı gerekli kıldığından sosyal kabul ve özgeci davranışlar açısından bir önkoşul olduğu söylenebilir (Gander ve Gardiner, 2010). Bunun yanında sempati de başlı başına ahlaki değerlerin, akıl yürütmenin, davranışın bir parçası olan ahlaki bir duygu olarak görülebilir (Eisenberg ve ark., 2005). Hatta birçok çocuk bu kazanımların gerçekleştiği okuldaki boş zaman, tenefüs ve diğer çocuklarla oynamanın okulun en keyifle geçirdikleri zaman dilimi olduğunu belirtmektedir (Einarsdottir, 2010). Farklı gelişimsel özelliklerdeki çocukların yaşayabilecekleri sosyal duygusal zorluklarda da onları profesyonel bir şekilde destekleyecek kurum yine okullardır (Aviles ve ark., 2005). Çünkü sosyal-duygusal yeterliliğin gelişimi aynı dönemdeki tüm çocuklarda çoğunlukla benzer şekilde ilerlemektedir. Akademik gelişim gibi önemli bir gelişim alanı olan sosyal-duygusal gelişimin nasıl gerçekleştiğine yönelik çalışmaların yaygınlaşması bu yeterliliğin bileşenlerinin ne şekilde ilerlediğine yönelik kanıtlar ortaya koyabilir (Tarasova, 2016).

Gelişimsel süreçte bilişsel gelişimle paralel bir şekilde gerçekleşen, sosyal süreçlerden etkilenen ahlak gelişimi çocukların ahlaki anlamda akıl yürütme ve karar verme becerileriyle kendini gösterir. Ahlak gelişimini anlamada Piaget ve Kohlberg'in kuramları önemli katkılar sağlamıştır (Johnson, 2014; Kohlberg ve Hersh, 2009). Çocukların kuralları nasıl yorumladıkları ve öğrenme özelliklerini dikkate alarak ahlaki inceleyen Piaget bilişsel gelişim ve ahlaki yargılar arasındaki ilişkiyi vurgular. Bu ilişkinin ortaya konulmasında ise çocukların kurallara karşı tutumu gözlemlenmiş ve çocukların kuralları izlemekte tutarsızlık göstermelerine rağmen kuralları kabul ettikleri, kuralları koyan otoritenin tutumunun değişmez olduğuna inanç geliştirdikleri görülmüştür. Dolayısıyla çocuğun maruz kaldığı otorite ilişkisinin türünün ahlak gelişimi üzerinde etkili olduğu belirtilebilir (MacRae, 1954). Henüz bu dönem çocukları oyunun kurallarının grubun eğilimleri doğrultusunda değiştirilebileceğini anlayamazlar. Bununla birlikte çocuklarda ahlaki akıl yürütme ve karar verme güçleri de görülür (Senemoğlu, 2011; Gander ve Gardiner, 2010). Piaget ahlak gelişimini anlamada farklı yaşlardaki çocukların kuralları nasıl yorumladıklarını gözlemlemiş ve kuramını yapılandırmıştır. Piaget iki yaşındaki çocukların kurallarının olmadığını, onların sadece oynadıklarını, iki-altı yaş arasında kuralları fark ettiklerini, altı-on yaş arasında kuralları kabul ettiklerini, son olarak on-on iki yaş arasında ise kuralların herkesin üstünde anlaştığı şeyler olduğunu ve kuralların değiştirilebileceğini algıladıklarını vurgular. Bunun yanında ahlak gelişimini iki dönem şeklinde tanımlayan Piaget altı-on iki yaş dönemini dışsal kurallara bağlılık; sonrasında çocukların akran gruplarının genişlemesiyle birlikte ahlaki özerklik dönemi şeklinde belirtmiştir (Çam ve ark., 2023; Senemoğlu, 2011; Wright ve Croxen, 1989). Gelişimsel anlamda düşünüldüğünde ilkökul döneminden itibaren çocuklar somut işlemler döneminin gerçekçiliğinden sıyrılarak niyeti ve sonucu birlikte değerlendirebilirler (Bacanlı, 2010). Piaget'in kuramının yeniden anlamlandırılması ile oluşturulmuş olan Kohlberg'in kuramına göre ahlak gelişimi benzer bir şekilde çocuk ve yetişkinlerin belirli durumlarda davranışlarını yöneten kuralları nasıl yorumladıklarına odaklanır. Piaget'ten farklı olarak Kohlberg çocukların oyunlarını gözlemlemekten ziyade, onlara ahlaki ikilemleri içeren belirli durumlar vererek gösterdikleri tepkileri ve akıl yürütmeleri üç düzey ve altı evre şeklinde sınıflandırmıştır (Gander ve Gardiner, 2010).

Psikanalitik yaklaşıma göre ise ahlak süperegonun içinde yer alan “vicdan” ile ilişkili görülmektedir (Truriel, 2002). Ahlaki gelişimin yaşamın ilk altı yılında büyük ölçüde tamamlandığını belirten kuram özellikle fallik dönemdeki Oedipus ve Elektra kompleksi yaşanması sürecinde çocukların hissettikleri suçluluk duygusunun onlarda vicdan gelişimini sağladığını belirtmektedir (Geçtan, 1998).

Gelişimsel anlamda önemli bir boyutu oluşturan ahlak gelişimi ile ilgili çocuklara verilecek ahlak eğitiminde insan ilişkileri, fedakârlık, ahlaki duygu ve psikolojik ihtiyaçlar, ahlaki yargı ve vatandaşlık boyutlarına vurgu yapılmaktadır (Ma, 2009). Bu gelişimi desteklemede öğretmenlerin rolüne ilişkin olarak; onların çoğunluğu öğrencilerle bilişsel, sosyal-duygusal ve ahlaki becerileri geliştirmeye yardımcı olacak iyi ilişkiler sürdürme konusunda hemfikir olduklarını ve öğrencileri hoş karşılayan bir ortam yaratmak için çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bunun yanında sadece bilginin aktarılması değil, öğrencinin becerilerini ve doğru tutumlarını da geliştirme, onların etik tutumlarına odaklanma gibi davranışların da önemini vurgulamışlardır (Iqbal ve ark., 2018). Ayrıca okulların öğrencilerin ahlaki gelişimine ve karakter oluşumuna katkıda bulunması gerektiği hakkındaki yaygın görüş öğrencilerin dürüstlük, başkalarına saygı, demokrasi gibi değerleri desteklemesi gerektiğini belirtilmektedir. Öğrenciler ise okulların başkalarına karşı dürüstlük ve hoşgörü gibi değerleri teşvik etmesinin gerekli olduğu inancındadırlar (Nucci ve Narvaez, 2008).

Uygulanan çeşitli psikoeğitim ve öğrenme programlarının öğrencilerin sosyal-duygusal ve ahlaki gelişimlerinde etkili olduğu, onların arkadaşlık becerilerini geliştirdiği görülmüştür (Bağcı Çetin, 2021; Sevgili Koçak, 2020; Raimundo ve ark., 2012). Son dönemlerde ise ahlakta duygu ve duygu düzenlemenin rolü üzerine yapılan çalışmalar ilgi görmektedir (Eisenberg, 2000). Ancak özellikle ahlaki gelişim ile ilgili deneysel ve teorik çalışmaların yeterli olmadığı vurgulanmaktadır (Türk ve Afat, 2018). İkinci çocukluk dönemi ile ilgili sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim ile ilgili araştırmaların artırılması dönemin daha iyi anlaşılmasına kaynaklık edecektir. Bu araştırmada sistematik derleme yönteminin kullanılması araştırmacılara literatürdeki boşluk ve yetersizliklerle ilgili bilgi verebilir.

Tüm bu gerekçelerle bu çalışmada ilkökul dönemi çocuklarının sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim alanlarıyla ilgili çalışmalarda ele alınan temalara ilişkin araştırma eğilimlerini belirlemek ve farklı değişkenlere göre analiz etmek amaçlanmıştır. Bu temel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

İlkökul dönemi sosyal duygusal ve ahlaki gelişim ile ilgili araştırmaların;

1. Çalışma türleri (makale ya da lisansüstü eğitim tezi) nedir?
2. Yayınlanma yılı nedir?
3. Çalışma grubu nedir?
4. Çalışma grubunun büyüklüğü nasıldır?
5. Kullanılan yöntem ve teknikler nelerdir?
6. Veri toplama araçları nelerdir?
7. Bulguların dağılımı nasıldır?

1. Yöntem

1.1. Araştırmanın Modeli

Çalışmada sistematik derleme yöntemi kullanılmıştır. Sistematik derleme belirli bir soruyu yanıtlamak için önceden belirlenmiş kriterlere uyan araştırma kanıtlarını tanımlama ve sentezleme yöntemidir. Sistematik derleme araştırma sorusuyla ilgili mevcut kanıtların kapsamını anlamak için geniş bir literatür taramasına dayanır. Bu süreçte ilgili araştırmanın sonuçları bulunur, değerlendirilir ve sentezlenir (Snilstveit ve ark., 2012; Gough ve ark., 2012; Yannascoli ve ark., 2013).

1.2. Verilerin Toplanması ve Analizi

Veriler sistematik derleme yöntemine göre toplanmıştır. Bu yöntem altı aşamadan oluşmuştur (Pollock ve Berge, 2018). Birinci aşamada araştırmanın amacı belirlenmiştir. Araştırma sorusu tanımlanmış ve uygunluk kriterleri oluşturulmuştur. Bu çalışmada ilkökul dönemi sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim alanları ile ilgili yapılan çalışmalardaki eğilimlerin belirlenmesi için çalışmaya dâhil edilecek dokümanların uygunluk kriterleri tanımlanmıştır. 2007-2024 yılları arasında yapılan ve erişime açık olan çalışmalar esas alınmıştır. İkinci aşamada ilgili araştırmalar bulunmuştur. Çalışmada YÖK Tez Merkezi'nin dijital arşivi taranmış ve 5 teze (2 yüksek lisans, 3 doktora) ulaşılmıştır. Google Scholar arama motoru üzerinden ise erişime açık olan 15 makaleye ulaşılmıştır. Üçüncü aşamada veriler toplanmıştır. Bu çalışmada ilkökul dönemi, ahlaki gelişim, sosyal-duygusal gelişim anahtar kelimeleri ile sistematik bir şekilde tezler ve makaleler incelenmiştir. Verilerin toplanmasında anahtar kelimeler doğrultusunda çalışma türü, yayın yılı, çalışma grubu ve büyüklüğü, kullanılan yöntem ve teknikler, veri toplama araçları, bulguların dağılımı ele alınmıştır. Dördüncü aşamada çalışmanın kalitesi değerlendirilmiştir. Araştırmaya dâhil edilen çalışmalarda herhangi bir önyargı ya da hata olup olmadığı kontrol edilerek araştırmaya devam edilmiştir. Beşinci aşamada veriler sentezlenmiştir. Çalışmaya dâhil edilme kriterlerine göre elde edilen veriler Excel tablosuna aktarılmıştır. Sonrasında bu veriler tablolaştırılmış ve sonuçlar sunuma hazırlanmıştır. Altıncı aşamada ise bulgular yorumlanmıştır. Elde edilen bulgular betimsel istatistikler şeklinde sunulmuştur. Bu bağlamda ilkökul dönemine yönelik yapılan sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim alanıyla ilgili çalışmanın türü, yılı, uygulanan yöntem teknik, çalışma grubu ve büyüklüğü, veri toplama aracı ve çalışmalardaki sosyal duygusal ve ahlaki gelişim ile ilgili ele alınan değişkenler arası ilişkiler yer almıştır. Bulguların yorumlanmasında çalışmalardaki temel vurgular, ele alınan ve değinilmeyen değişkenler üzerinde durulmuştur.

2. Bulgular ve Yorumu

2007-2024 yılları arasında “ilkokul dönemi, sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim alanları” başlıklı Türkiye’de yapılmış tez ve makaleler çalışma türü, yayın yılı, çalışma grubu ve büyüklüğü, yöntem ve teknikler, veri toplama araçları, bulguların dağılımı temaları alt başlıklarında incelenmiştir. Bu incelemede 5 tez (2 yüksek lisans, 3 doktora), 15 makaleye ulaşılmıştır.

Tablo 1: İlkokul Dönemine Yönelik Yapılan Sosyal Duygusal Gelişim Alanları ile İlgili Çalışmaların Betimsel İstatistikleri

Gelişim alanı	Çalışmanın türü	Yıl	f	Yöntem teknik	f	Çalışma grubu/ büyüklüğü	Öğrenci f	Öğret men f	Veri toplama aracı	f
		2024	2	Nicel		1-50	2	2	Ölçek	10
		2021	3	Deneysel	2	101-200	2		Gözlem	1

Sosyal duygusal gelişim	Makale	2020	2	İlişkisel Betimsel	1	301-400	3	Yansıtıcı günlük	1
		2019	1	Karma	4	401-500	2	Görüşme	1
		2017	1	Ölçek	4	501-600	2	Anket	1
		2007	1	uyarlama	1				
	Tez (Dok)	2021	1	Literatür tarama	1				
		2017	1						
		2009	1						
Toplam		13							

Tablo 1 incelendiğinde ilkökul dönemi çocuklarının sosyal-duygusal gelişimlerine yönelik 13 çalışmanın (10=makale, 3=doktora tezi) yapıldığı görülmüştür. Sosyal duygusal gelişim alanına yönelik olarak yapılan çalışmaların 4'ü nicel, 4'ü karma, 1'i ölçek geliştirme, 1'i literatür tarama yöntemleriyle gerçekleştirilmiştir. Sosyal duygusal gelişim alanı ile ilgili çalışmaların çoğunluğu öğrenciler üzerinde gerçekleştirilmiş olup en küçük çalışma grubu büyüklüğü 1-50 (2 çalışma), en büyük çalışma grubu büyüklüğü ise 501-600 (2 çalışma) aralığındadır. Veri toplama araçlarına bakıldığında ise sosyal duygusal gelişim alanı ile ilgili nicel çalışmalarda en fazla ölçek kullanılmıştır (10 çalışma).

Tablo 2: İlkokul Dönemine Yönelik Ahlaki Gelişim ile İlgili Yapılan Çalışmaların Betimsel İstatistikleri

Gelişim alanı	Çalışmanın türü	Yıl	f	Yöntem teknik	f	Çalışma grubu/ büyüklüğü	Öğrenci f	Öğretmen f	Veri toplama aracı	f
Ahlaki gelişim	Makale	2020	2	Nicel Betimsel	3	0-50		1	Ölçek	2
		2019	1			51-100	1	Öykü	2	
		2018	1			101-200	11	İkilem	1	
		2014	1			701-800	1	Anket	1	
	Tez (Yüksek l.)	2019	1	Nitel	4	901-1000	1			
		2020	1							
Toplam		7		7						

Tablo 2 incelendiğinde), ilkökul dönemi çocukların ahlaki gelişim alanı ile ilgili 7 çalışmanın (5=makale, 2=yüksek lisans tezi) yapıldığı görülmüştür. Bu çalışmaların 3'ü nicel, 4'ü nitel desende gerçekleştirilmiştir. Çalışmalarda en küçük çalışma grubu büyüklüğü 51-100 (1 çalışma), en büyük çalışma grubu büyüklüğü ise 901-1000 (1 çalışma) aralığında gerçekleştirilmiştir. Ahlaki gelişim alanı ile ilgili daha çok öğrenciler üzerinde ve nitel çalışmaların (4 çalışma) tercih edildiği ve çalışmalarda veri toplama aracı olarak ölçek (2 çalışma), öykü (2 çalışma), ikilem (1 çalışma), anket (1 çalışma) kullanıldığı belirlenmiştir.

Tablo 3: Çalışmalarda İlkokul Dönemi Sosyal Duygusal ve Ahlaki Gelişim Alanları ile İlgili Ele Alınan Değişkenler Arasındaki İlişkilere Yönelik Betimsel İstatistikler

Sosyal-duygusal gelişim alanı ile ilgili değişkenler arasındaki ilişkiler				Ahlaki gelişim alanı ile ilgili değişkenler arasındaki ilişkiler			
Değişken	Pozitif yönde anlamlı ilişki	Negatif yönde anlamlı ilişki	Anlamlı bir ilişki yok	Değişken	Pozitif yönde anlamlı ilişki	Negatif yönde anlamlı ilişki	Anlamlı bir ilişki yok
Gelişim, zekâ, yaş	+++			Gelişim düzeyi, yaş	+++		
Cinsiyet	+		+	Cinsiyet			+
Anne ve babayla iletişim	+			Ahlaki olgunlaşma	+		
Atılganlık	+			Model davranışlar	+		
Çatışma çözme ve arabuluculuk	+			Sosyal pekiştireçler	+		
Öfke yönetimi	+			Sosyal aktivitelerle	+		

		ilgilenme	
Karar verme becerileri	+	Sportif ve sosyokültürel faaliyete katılım	+
Baş etme becerileri (bağımlılıkla, akran zorbalığı)	++	Akademik başarı	+
Benlik saygısı geliştirme	+	Sosyal değişim	+
Özgüven, özyönetim, dürtü kontrolü	+++	Kuralların geçerliliği	+
Olumlu davranışa sahip olma	+	Kurallara uyma	+
Azim	+	Dürüst olma	++
Akademik başarı, Türkçe ve Matematik dersi başarıları, okuma yazma becerisi	++++	Sorumluluk	+
Sınıf düzeyi	+	Yardımseverlik	+
Okul öncesi eğitim alma	+	Empati	+
Okuma yazma motivasyonu, kitap okuma sıklığı	++	Yaratıcılık	+
Arkadaşlık ilişkileri, algısı, niteliği	+++	Değer tercihleri	+
Sosyal aktivitelerle ilgilenme	+	Adaletli seçim	+
Sosyal duygusal öğrenme	+	Aile	+
Okulda öznel iyi oluş	+	Kardeşe sahip olma	+
Sınıf iklimi	+	Anne eğitim düzeyi	+
Nerede oyun oynanıldığı, oynanılan kişi sayısı ve oyunun süresi	+++	Ekonomik düzey	+
Yalnızlık	+	Oyuncak seçimine saygı	+
İzolasyon	+		
Sosyal değişim	+		
Ruh sağlığının koruma ve önleme psiko eğitim programı	+		
Duygu ve sosyal gelişim öğretim programı	+		
Süreklilik	+		
Anne, baba eğitim durumu	++		
Yaşanılan yerleşim birimi	+		
Toplam	42	2	2
		24	1
			1

Tablo 3'te ilköğretim dönemi sosyal-duygusal gelişim alanı ile ilgili çalışmaların bulgularından ortaya çıkan durum 44 değişken (42'si pozitif yönde, 2'si negatif yönde, 2'si anlamlı bir ilişki yok) şeklindedir. Ahlaki gelişim alanı ile ilgili olarak ise durum 26 değişken (24'ü pozitif yönde, 1'negatif yönde, 1'i anlamlı bir ilişki yok) şeklindedir. Sosyal-duygusal gelişim alanı ile ilgili değişkenlere bakıldığında gelişim, yaş, zekâ, karar verme ve iletişim becerileri, baş etme becerileri, benlik ve kişilikle ilgili özellikler, akademik beceriler, sosyal beceriler, okula ilişkin özellikler, oyun, anne-baba eğitim düzeyi gibi değişkenler dikkat

çermektedir. Bu özelliklere bakıldığında gelişimsel ve sosyal süreçlerin sosyal duygusal gelişim üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Ahlaki gelişim alanı ile ilgili değişkenlere bakıldığında ise gelişimsel özellikler, sosyal süreçlere katılım ve model davranışlar, sosyal pekiştiriciler, kurallara uyma, dürüstlük, sorumluluk, yardımseverlik yaratıcılık gibi kişisel özellikler, ailevi özellikler, kardeşe sahip olma, anne eğitim durumu, oyuncak seçimi gibi değişkenler göze çarpmaktadır.

3. Tartışma

Bu çalışmada 2007-2024 yılları arası ilkököl dönemi sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim alanları ile ilgili tez ve makaleler incelenerek araştırma eğilimleri, temalar belirlenmiş ve elde edilen bulgular ilgili literatür doğrultusunda tartışılmıştır. Çalışma kapsamında 15 makaleye ve 5 teze ulaşılmış olup sosyal duygusal gelişim alanı ile ilgili makalelerin çoğunluğu nicel, ahlaki gelişim alanı ile ilgili çalışmaların çoğunluğu ise nitel yöntem ile gerçekleştirilmiştir. Sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim alanları ile ilgili araştırmada çalışma grubu olarak çoğunlukla öğrenciler tercih edilmiş olup, veri toplama aracı olarak ölçek, gözlem, yansıtıcı günlük, anket, öykü kullanılmıştır. Bu çalışmalar arasında sosyal duygusal ve ahlaki gelişime yönelik ölçek uyarlama çalışmasına da yer verilmiştir (Bozgün ve Baytemir, 2019).

Sosyal duygusal gelişim alanı ile ilgili incelenen çalışmalarda ele alınan değişkenler arasındaki ilişkilere yönelik bulgular; gelişim, yaş, zekâ, karar verme ve iletişim becerileri, baş etme becerileri, benlik ve kişilikle ilgili özellikler, akademik beceriler, sosyal beceriler, okula ilişkin özellikler, oyun, anne-baba eğitim düzeyi şeklindedir. Bu özelliklere bakıldığında gelişimsel ve sosyal süreçlerin sosyal-duygusal gelişim alanı üzerinde etkili olduğu görülmektedir.

İlkoköl öğrencilerinin sosyal-duygusal gelişimlerine yönelik bulgularda onların arkadaşlık ilişkileri, sosyal aktivitelerle ilgilenmeleri, sosyal duygusal öğrenme becerileri ve oyun gibi sosyal etkileşimler üzerinde durulmuştur. Benzer bir şekilde arkadaşlık becerisi psikoeğitim programının 9-12 yaş grubu öğrencileri üzerinde etkili olduğunu belirtmektedir (Gözler ve ark., 2020; Öztürk ve Kutlu, 2017). Çocukların sosyal duygusal gelişimleri aynı zamanda okul başarısının önemli bir boyutu olarak görülmektedir. Yapılan çalışmada çocukların sosyal duygusal becerilerde uzmanlaşmaları ve bu becerilerin müfredatın ayrılmaz bir parçası haline getirilmesi üzerinde durulmaktadır (Mindes ve ark, 2008). Bulgular arasında öğrencilerin sosyal-duygusal gelişimleriyle ilgili okulda öznel iyi oluş, sınıf iklimi gibi değişkenler yer almaktadır. Hatta çevrimiçi gerçekleştirilen psikoeğitim çalışmasında uygulanan programın çocukların duygusal dayanıklılık becerilerini geliştirdiği belirtilmektedir (Özdemir ve Bengisoy, 2022).

Sosyal duygusal gelişim ile ilgili diğer bir değişken ise kitap okumadır. Kitap okuma düzeyi yüksek olan öğrencilerin sosyal-duygusal gelişimlerinin, azim ve öznel iyi oluş düzeylerinin de yüksek olduğu bulgularından hareketle okullarda bu özellikleri geliştirmeye yönelik çalışmaların ilkököl dönemi çocuklarının desteklenmesinde önemli olduğu belirtilebilir (Bozgün, 2021). Türkçe öğretim programında sosyal-duygusal öğrenme becerilerine zaman zaman yer verildiği, bununla birlikte düzenlemelere ihtiyaç olduğu (Esen Aygün ve Şahin Taşkın, 2021), Sosyal Bilgiler öğretim programında ise sosyal farkındalık becerilerine yer verildiği ancak sosyal-duygusal öğrenmenin diğer beceri alanlarının yeterince ele alınmadığı vurgulanmıştır (Esen Aygün, 2019).

Sosyal-duygusal gelişime yönelik deneysel çalışmalarda teknoloji bağımlılığı ve ekran zorbalığı ile baş etme becerileri, anne babayla iletişim, atılganlık ve sosyal beceriler, çatışma çözme ve arabuluculuk, benlik saygısını geliştirme, öfke yönetimi ve karar verme becerileri geliştirmeye yönelik psikoeğitim çalışmalarına yer verilmiştir. Bu çalışmaların çocukların duygusal ve davranışsal sorunlarını anlamlı bir şekilde azalttığı belirtilmektedir (Yıldız, 2021). Durlak ve ark. (2015) ise sosyal-duygusal öğrenmeyle birlikte öz farkındalık, öz yönetim, sorumlu karar verme, sosyal farkındalık ve ilişki becerilerinin gelişimine yönelik psikoeğitim çalışmalarına yer verildiğini belirtmiştir. Kaya ve Kaval (2022)'ın sosyal beceri odaklı psikoeğitim programının ilkökul öğrencilerinin sosyal beceri düzeylerine olumlu etkisi olduğu vurgulanmıştır. Benzer bir şekilde üstün yetenekli çocukların sosyal-duygusal gelişimlerine yönelik gerçekleştirilen psikoeğitim programının olumlu etkileri belirtilmektedir (Sevgili Koçak, 2021).

Sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim ile ilgili bulgularda ailenin önemli bir rolü olduğu, onların okuma yazma durumlarının çocuklarının gelişimlerini etkilediği görülmüştür. Beyazıt ve ark. (2023) çalışmada bu değişkenin yordayıcılığı üzerinde durmuştur. Ebeveynlere yönelik yapılan deneysel çalışma bulguları da anne baba eğitiminin onların çocuklarını daha iyi tanımalarına, iletişimlerini geliştirmelerine katkı sağladığı (Özel ve Zelyurt, 2016), duygusal zekâ ve aile işlevlerindeki ilişki (İsmen, 2004) belirtilmiştir. Bunun yanında öğrencilerin sosyal-duygusal uyum düzeyi, okuma yazma becerisi ve zekâ arasındaki ilişkiye yönelik bulgular (Obalar, 2009) sosyal-duygusal gelişim, akademik beceriler ve zekâ arasındaki kuramsal içerikle ve bu çalışmanın bulgularıyla örtüşür niteliktedir.

İncelenen çalışmaların bulgularında öğrencilerin sosyal duygusal gelişimiyle ilgili okula ve öğrencilerin akademik gelişimlerine ilişkin değişkenler vurgulanmıştır. Benzer şekilde Bozgün (2021)'in çalışmasının bulgularında da sosyal-duygusal gelişimin motivasyon ve okulda öznel iyi oluş ile doğrudan ilişkili olduğu belirtilmektedir. Ayrıca okulöncesi eğitim almanın ilkökul döneminde öğrencilerin uyumlarını olumlu etkilediği (Yoleri ve Tanış, 2014) bulgusu okul süreçlerinin öğrencilerin gelişimleri üzerindeki önemini ortaya koymaktadır. Bunun yanında duygusal zekâ puan düzeyi yükseldikçe okul reddinin azaldığı da belirtilmektedir (Çullu ve Samancı, 2022).

İletişim becerileri ve kişilik özellikleri de öğrencilerin sosyal duygusal gelişimlerini etkileyen değişkenler arasındadır. Örneğin Covid-19 dönemi yaşanan izolasyonun çocukları sosyal kaygı açısından olumsuz etkilediği vurgulanmaktadır (Yazgan ve Özgen, 2024). Bunun yanında çocuğun gelişimi açısından aile üyelerinin özellikleri ve ebeveynlik tutumları önemli görülmektedir (Yıldırım, 2019). Çocukların bu açıdan desteklenmeleri ailenin yanında okul sisteminin de rolü içinde değerlendirilebilir. Oysa kapsamlı okul rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yıllık çerçeve planında özyönetim becerileri en fazla yer alırken, ilişki kurma becerilerinin en az yer alması (Totan, 2018) üzerinde durulması gereken bir konudur.

Ahlaki gelişim alanı ile ilgili değişkenlere bakıldığında ise gelişimsel özellikler, sosyal süreçlere katılım ve model davranışlar, sosyal pekiştireçler, kurallara uyma, dürüstlük, sorumluluk, yardımseverlik, yaratıcılık gibi kişisel özellikler, ailevi özellikler, kardeşe sahip olma, anne eğitim durumu, oyuncak seçimi gibi değişkenler dikkat çekmektedir (Baykal ve Yelken, 2021; Aydoğan, 2020; Özsarı ve Öğretir Özçelik, 2020; Yaşartürk, 2019; Ünlü, 2019; Erdoğan ve Şirin, 2018; Gürel, 2014; Doğan, 2007). Ele alınan değişkenlerle ilgili bulgulara bakıldığında çocukların kurallara yönelik tutumları Piaget ve Kohlberg'in ahlak gelişimi

kuramlarındaki bulgularla örtüşür niteliktedir (Aydoğan, 2020; Yaşartürk, 2019). Sosyal-duygusal gelişim alanında olduğu gibi ahlak gelişiminde de gelişim ve olgunlaşma değişkenler arasında yer almıştır. Ahlaki davranışların kazanılmasında önemli görülen model davranışlar ve sosyal pekiştiriciler Sosyal Bilişsel Kuram açısından karşılık bulmaktadır (Gürel, 2014). Bulgular arasında belirtilen ahlak gelişimiyle ilgili gelişimsel süreçler ve olgunlaşma bireysel farklılıklar olmakla birlikte benzer gelişim dönemlerinde benzer şekilde kendini göstermektedir. Farklı ilköğretim kuramlarındaki öğrencilerin ahlaki yargıları arasında anlamlı farklılık bulunmaması da bu bulguyu destekler niteliktedir (Kabadayı ve Aladağ, 2010). Bu çalışmanın bulgularına benzer bir şekilde ilköğretim öğrencilerinin yaratıcılıkları, ahlaki olgunluk ve akademik başarıları arasındaki ilişki belirtilmiştir (Erdoğan ve Şirin, 2018) Yapılan çalışmada öğrencilerin günlük telefon ve tablet kullanımı, televizyon izleme süreleri arttıkça adalet eğilimlerinin azaldığı vurgulanmaktadır (Balbağ ve ark., 2022). Olumlu sosyal becerilerin kazanılması çocukların sosyal-duygusal ve ahlaki gelişimleri açısından önemli bir değişken olarak belirtilebilir. Çünkü sosyal aktivitelerle ilgilenen çocukların ahlaki gelişimlerine olumlu katkı sağladığı ortaya koyulmuştur (Baykal ve Yelken, 2021). Pek çok gelişim alanında olduğu gibi ahlak gelişiminde de ailenin rolü ve ailenin eğitim düzeyi diğer değişkenler arasında en önde olanı olarak belirtilebilir (Abanoz, 2020; Karaca, 2020). Bununla birlikte ahlaki gelişimde de kitap okuma etkili değişkenler arasındadır (Balbağ ve ark., 2022; Bozgün ve Akın Kösterelioğlu, 2020). İncelenen çalışmaların bulgularında çocuğun yaşı, annenin eğitim düzeyi ve kardeşe sahip olma değişkenlerinin ahlak gelişimiyle ilişkili olduğu bulgusu benzer bir şekilde okul öncesi eğitim alıp almama, yaş ve ailenin ekonomik durumu değişkenlerine göre istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur (Sözer Çapan, 2005).

İlkokul dönemi gelişimsel anlamda çocukluğun yaşandığı, bu süreçte başarılı bir şekilde gerçekleştirilecek gelişim görevlerinin bireylerin kişisel, sosyal-duygusal, ahlaki alanlarda olduğu gibi eğitsel ve mesleki gelişim alanlarında da olumlu katkıları olacağı belirtilebilir. Bir anlamda ilköğretim dönemi görevlerinin başarılı bir şekilde gerçekleşmesi gelişimsel anlamda bireyi sonraki dönemlere de çocukları hazırlayacaktır. Dolayısıyla gelişim dönemlerine yönelik gerçekleştirilen akademik çalışmaların derinlemesine analiz edilmesi, bu dönemlerin anlaşılması, araştırmacılara bakışı açısı kazandırması, uygulayıcıların yeterliliklerine katkı sağlaması ve çocuklarla etkileşimi olan bireylerin anlayışlarını geliştirmesi bakımından önemli görülmektedir. Bulgular genel anlamda değerlendirildiğinde ilköğretim dönemi sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim alanları ile ilgili çalışmaların sayısının görece az olduğu belirtilebilir. Son olarak sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim ile ilgili pek çok değişkenin ele alınmakla birlikte, bu dönem ile ilgili çalışılabilecek döneme özgü güncel diğer değişkenlerin belirlenmesi bu dönem çocuklarını anlamada katkı sağlayacaktır.

4. Sonuç ve Öneriler

Çalışmada ilköğretim dönemi sosyal-duygusal gelişim alanı ile ilgili 13 yayın (10 makale, 3 doktora tezi), ahlaki gelişim alanı ile ilgili 7 yayın (5 makale, 2 yüksek lisans tezi) incelenmiştir. İncelemede sosyal-duygusal gelişim alanı ile ilgili ağırlıklı olarak nicel araştırma yöntemleri tercih edilirken, ahlaki gelişim alanı ile ilgili ise nitel araştırma yöntemlerinin tercih edildiği görülmüştür. Her iki başlıkta da çoğunlukla çalışma grubu olarak öğrenciler seçilmiştir. İlkokul dönemi çocuklarının sosyal duygusal ve ahlaki gelişimleri ile ilgili yapılan çalışmalarda ele alınan değişkenler gelişim, yaş, zekâ, karar verme ve iletişim becerileri, baş etme becerileri, benlik ve kişilikle ilgili özellikler, akademik beceriler, sosyal beceriler, okula ilişkin özellikler, oyun, anne-baba eğitim düzeyi olarak belirtilebilir. Ahlaki gelişim alanı ile ilgili değişkenler ise

gelişimsel özellikler, sosyal süreçlere katılım ve model davranışlar, sosyal pekiştireçler, kurallara uyma, dürüstlük, sorumluluk, yardımseverlik yaratıcılık gibi kişisel özellikler, ailevi özellikler, kardeşe sahip olma, anne eğitim durumu, oyuncak seçimi şeklindedir. Çalışmalar incelendiğinde bulguların literatürle uyumlu olduğu belirtilebilir. Sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim alanı ile ilgili ortak belirtilen değişkenler gelişim özellikleri, cinsiyet, yaş, kişisel yeterlilikler ve sosyal süreçler olduğu söylenebilir. Sosyal becerilerin yanında akademik ve kişisel becerilerin her iki gelişim alanına olumlu katkılar sunduğu görülmektedir.

Yukarıda belirtilen sonuçlar kapsamında gerek sosyal-duygusal gelişim alanı gerekse ahlaki gelişim alanı ile ilgili araştırma ve yayınların artırılmasının gelişim süreçlerin daha derinlemesine ele alınmasında katkı sağlayacağı belirtilebilir. Araştırma yöntemleri açısından nicel çalışmaların yanında nitel ve kuramsal çalışmaların sayısının da artırılması önerilebilir. Özellikle sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim alanlarına yönelik yapılacak yeni çalışmaların boylamsal desende gerçekleştirilmesi gelişimsel bağlamda alana olumlu katkılar sunacaktır. İncelenen yayınların ele alınan gelişim alanlarıyla ilgili olduğu değişkenler ve çalışılmayan değişkenlerin analizi araştırmacılara farklı konuları fark etme ve çalışma fırsatı verebilir.

Kaynaklar

- Abanoz, S. (2020). 6-12 Yaş arası çocukların dinî ve ahlaki gelişimlerinde anne babaların rolü. *Din Psikolojisi Dergisi*, 1, 119-148.
- Aviles, A. M., Anderson, T. R. & Davila, E. R. (2005). Child and adolescent social-emotional development within the context of school. *Child and Adolescent Mental Health*, 11(1), 32-39. Doi:10.1111/j.1475-3588.2005.00365.x.
- Aydoğan, B. (2020). *Anasınıfı ve ilkökul öğrencilerinin kararlarının Piaget'in ahlak gelişim kuramına göre incelenmesi (Sakarya ili örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Bacanlı, H. (2010). *Eğitim psikolojisi*. Ankara: Pegem.
- Bağcı Çetin, B. (2021). *Prososyal davranış psikoeğitim programının okul öncesi dönem 5-6 yaş çocuklarının prososyal davranışlarına, sosyal duygusal uyumuna ve yaşam doyumuna etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Denizli: Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Balbağ, N. L., Akar, C. ve Karataş, A. (2022). İlkokul öğrencilerinin adalet eğilimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(2), 426-441. Doi:10.31592/aeusbed.1096415.
- Baykal, T. ve Yelken, T. (2021). İlkokul 3. sınıf öğrencilerinin sosyal-duygusal, ahlaki gelişimleri ile öğretmen ve öğrencilerin bu konudaki görüşlerinin incelenmesi. *Turkish Studies -Education Sciences*, 16(1), 99-118. Doi:10.47423/TurkishStudies.46559.
- Beyazıt, U., Akkuş, S. Y., Bütün Ayhan, A. (2023). Predictor role of parental neglect on socio-emotional and moral development and behavioral problems in children. *Theory and Practice in Child Development*, 3(2), 12-18. Doi:10.46303/tpicd.2023.14.
- Bozgün, K. & Akın Kösterelioglu, M. (2020). Variables affecting social-emotional development, academic grit and subjective well-being of fourth-grade primary school students. *Educational Research and Reviews*, 15(7), 417-425. Doi: 10.5897/ERR2020.4025.

- Bozgün, K. (2021). *İlkokul öğrencilerinin okuma-yazma motivasyonunda sosyal duygusal gelişim, azim ve okulda özne iyi oluşun rolü*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Amasya: Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bozgün, K. ve Baytemir, K. (2019). Sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim ölçeğinin (SDAGO) Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Turkish Studies*, 14(1), 139-156. Doi:10.7827/TurkishStudies.
- Chandio, A. R., & Ali, M. (2019). The role of socialization in child's personality development. *The Ctalyst: Research Journal of Modern Sciences*, 1, 66-84.
- Çam, Z., Çavdar, D., Seydoğulları, S. ve Çok, F. (2023). Ahlak gelişimine klasik ve yeni kuramsal yaklaşım. *Kuram ve Uygulamada Eğitimi Bilimleri*, 12(2), 1211-1225.
- Çullu, M. S. ve Samancı, O. (2022). İlkokul öğrencilerinde duygusal zekâ ile okul reddi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 51(234), 967-986. [Doi:10.37669/milliegitim.842917](https://doi.org/10.37669/milliegitim.842917).
- Doğan, Y. (2007). İlköğretim çağındaki 10-14 yaş grubu öğrencilerinin gelişim özellikleri. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(13), 155-187.
- Durlak, J. A., Domitrovich, C. E., Weissberg, R. P. & Gullotta, TP (Ed.). (2015). *Handbook of social and emotional learning research and practice*. New York, NY: Guilford Press.
- Einarsdottir, J. (2010). Children's experiences of the first year of primary school. *European Early Childhood Education Research Journal*, 18(2), 163-180. Doi:10.1080/13502931003784370.
- Eisenberg, N. (2000). Emotion, regulation, and moral development. *Annual Review of Psychology*, 51, 665-697. Doi:10.1146/annurev.psych.51.1.665.
- Eisenberg, N., Spinrad, T. & Sadovsky, A. (2005). *Empathy-related responding in children*. 1 st Edition. Psychology Press.
- Erdoğan, M. Y. ve Şirin, T. (2018). İlkokul öğrencilerinin yaratıcılıkları ile ahlaki olgunluk ve akademik başarı ilişkisi. *Turkish Studies Educational Sciences*, 13(19), 681-696. [Doi:10.7827/TurkishStudies.13746](https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.13746).
- Esen Aygün, H. (2019). Sosyal bilgiler öğretim programının sosyal-duygusal öğrenme becerileri açısından incelenmesi. *Education and Technology*, 1(1), 82-99.
- Esen Aygün, H. ve Şahin Taşkın, Ç. (2021). Türkçe dersi öğretim programında sosyal-duygusal öğrenme becerilerinin kapsamının belirlenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 54(1), 205-224. Doi:10.30964/auebfd.797377.
- Gander, M. J. ve Gardiner, H. W. (2010). *Çocuk ve ergen gelişimi*. Ankara: İmge.
- Geçtan, E. (1998). *Psikanaliz ve sonrası*. İstanbul: Remzi.
- Gough, D., Oliver, S., Thomas, J. (2012). *An introduction to systematic reviews*. SAGE Publications.
- Gözler A., Turan BN., Turan MB. (2020). Çocuk oyunlarının ilkökull öğrencilerinin sosyal beceri düzeylerine etkisi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*. 14(2), 186-201.
- Gürel, R. (2014). Sosyal pekiştireçlerin ve model davranışlarının çocukların ahlaki yargılarının şekillenmesindeki etkisi (Bandura örneği). *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(28), 101-119.
- Iqbal, J., Khaleeq, A. R. & Ramzan, M. (2018). Role of teachers in moral development of primary level students. *Journal of Elementary Education*, 28(2), 97-106.
- İsmen, A. E. (2004). Duygusal zekâ ve aile işlevleri arasındaki ilişki. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(11), 55-75.

- Johnson, A. (2014). *Education psychology: Theories of learning and human development* (2014). National Science Press.
- Kabadayı, A. ve Aladağ, K. S. (2010). Farklı ilköğretim kurumlarına devam eden öğrencilerin ahlaki gelişimlerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 878-898.
- Karaca, İ. (2020). Sınıf öğretmenlerinin ahlak eğitimi ile ilgili görüşleri. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*, 1(2), 75-85.
- Kaya, Z. ve Kaval, A. (2022). Sosyal beceri odaklı psikoeğitim programının ilköğrencilerinin sosyal beceri düzeyleri üzerindeki etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 210, 281-298. Doi:10.15390/EB.2022.9936.
- Kohlberg, L. & Hersh, R. H. (2009). Moral development: A review of the theory. *Theory Into Practice*, 16(2), 53-59. Doi:10.1080/00405847709542675.
- Ma, H. K. (2009). Moral development and moral education: An integrated approach. *Educational Research Journal*, 24(2), 293-326. Doi:10.3316/informit.197529109922199.
- MacRae, D., Jr. (1954). A test of Piaget's theories of moral development. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 49(1), 14-18. doi.org/10.1037/h0061606.
- Miller, P. H. (2008). *Gelişim psikolojisi kuramları*. Ankara: İmge.
- Mindes, M., Chen, M. & Brenner, R. (2008). Social-emotional learning in the primary curriculum. *Young Children*, 63(6), 56-60.
- Nucci, L. P. & Narvaez, D. (2008). *Handbook of moral and character education*. Routledge.
- Obalar, S. (2009). *İlköğretim birinci sınıf öğrencilerinin ilk okuma yazma becerileri ile sosyal duygusal uyum ve zekâ düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özdemir, M. B. & Bengisoy, A. (2022). Effects of an online solution-focused psychoeducation programme on children's emotional resilience and problem-solving skills. *Frontiers in Psychology*, 13, 1-8. doi:10.3389/fpsyg.2022.870464.
- Özel, E. ve Zelyut, H. (2016). Anne baba eğitiminin aile çocuk ilişkilerine etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 36, 9-34. [Doi:10.21560/spcd.60151](https://doi.org/10.21560/spcd.60151).
- Özsarı, E. ve Öğretir Özçelik, A. D. (2020). Toplumsal alan kuramına göre Türkiye'de orta çocukluk dönemindeki ahlaki gelişim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 53(3), 1051-1074. Doi:10.30964/auebfd.555606,
- Öztürk, N. ve Kutlu, M. (2017). Arkadaşlık becerisi psikoeğitimin 9-12 yaş arası öğrencilerin arkadaşlık niteliğine etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 42, 397-413. [Doi:10.15390/EB.2017.7030](https://doi.org/10.15390/EB.2017.7030).
- Pollock, A. & Berge, E. (2017). How to do a systematic review. *International Journal of Stroke*, 13(2), 138-156. Doi:10.1177/1747493017743796.
- Raimundo, R., Marques-Pinto & Lima, M. L. (2012). The effects of a social emotional learning program on elementary school children: The role of pupils' characteristics. *Psychology in the Schools*, 50(2). 165-180. Doi:10.1002/pits.21667.
- Senemoğlu, N. (2011). *Gelişim, öğrenme ve öğretim*. Ankara: Pegem.
- Sevgili Koçak, S. (2020). *Üstün yetenekli çocukların sosyal duygusal gelişimlerine yönelik geliştirilen sosyal duygusal öğrenme becerilerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Snilstveit, B., Oliver, S. & Vojtkova, M. (2012). Narrative approaches to systematic review and synthesis of evidence for international development policy and practice. *Journal of Development Effectiveness*, 4, 409–429. Doi:10.1080/19439342.2012.710641.
- Sözer Çapan, A. (2005). *3-11 Yaş çocuklarının ahlak gelişimlerinin Piaget'nin ahlaki gelişim kuramına göre incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tarasova, K. S. (2016). Development of socio-emotional competence in primary school children. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 233, 128-132. Doi:10.1016/j.sbspro.2016.10.166.
- Totan, T. (2018). Kapsamlı okul psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri yıllık çerçeve planlarında sosyal ve duygusal öğrenme bileşenlerinin incelenmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10, 18-29.
- Turiel, E. (2002). *The culture of morality: Social development, context, and conflict*. New York: Cambridge University Press.
- Türk, E. ve Afat, N. (2018). Türkiye’de yapılan lisans üstü tezlerdeki ahlak gelişimi kavramının incelenmesi. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 428-436. Doi:10.21733/ibad.417968.
- Ünlü, İ. (2019). İlkokul öğrencilerinin değer yönelimlerinin ahlaki ikilem hikayeleriyle incelenmesi: Sorumluluk değeri örneği. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1), 265-287.
- Wolf, S., Reyes, R. S., Weiss, E. M. & McDermott, P. A. (2021). Trajectories of social-emotional development across pre-primary and early primary school. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 75, 1-11. Doi:10.1016/j.appdev.2021.101297.
- Wright, D., & Croxen, M. (1989). Ahlak yargısının gelişimi (çev. D. Öngen). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 22(1), 289-310.
- Yannascoli, S. M., Schenker M., L., Carey J. L., Ahn, J., Baldwin, K. D. (2013). How to write a systematic review: A step-by-step guide. *University of Pennsylvania Orthopaedic Journal*, 23, 64-69.
- Yaşartürk, İ. (2019). *İlkokul öğrencilerinin adalet, dürüst olma, sorumluluk ve yardımseverlik değerlerine yönelik yargılarının Kohlberg'in ahlak gelişim kuramına göre incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yavuzer, H. (2019). *Ana baba ve çocuk*. İstanbul: Remzi.
- Yazgan, A. M. ve Özgen, E. (2024). The effect of online education on children’s socialization processes during the pandemic period: A communication-based research on first grade primary school students. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, 45, 76-99. [Doi:10.17829/turcom.1374295](https://doi.org/10.17829/turcom.1374295).
- Yıldırım, E. (2019). *Ebeveynlerin kişilik özellikleri ve ebeveynlik tutumlarının çocuklarının iletişim becerileri ile ilişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldız, M. (2021). Ruh sağlığını koruma ve önleme psikoeğitim programının ilkökul öğrencilerinin duygusal ve davranışsal sorunlarına etkisi. *Hafıza*, 3(2), 191-199.
- Yoleri, S. ve Tanış, H. M. (2014). İlkokul birinci sınıf öğrencilerinin okula uyum düzeylerini etkileyen değişkenlerin incelenmesi. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 130-141. [Doi.org/10.14230/joiss82](https://doi.org/10.14230/joiss82).

Extended Abstract

Development occurs when many multifaceted and interacting developmental areas integrate and form a pattern. In this process, developmental areas shaped by social interaction and innate genetic factors are the subject of increasing academic interest every day. In this study, social, emotional, and moral development in second childhood, which is one of the critical periods in terms of development, is discussed.

The primary school years, classified as the second childhood period (6-12 years of age), can be described as a period of approximately six years in which the foundations of subsequent developmental periods of individuals are laid, and many developmental tasks are fulfilled. Children realize their social, emotional, and moral development during this period by interacting with their peer group and social environment. By starting school, children develop the concepts necessary for daily and academic life, learn to get along with their peers, learn social roles by interacting with social groups, and develop a conscience, morality, and a system of values (Bacanlı, 2010).

Socially, the child who goes out of the home and family environment interacts with peer groups and realizes his social, emotional, and moral development through games and formal/informal educational activities at school. While they develop their expression skills in social environments by becoming aware of their emotions, especially through interaction with the environment, they also form their moral perceptions by learning social rules. During socialization, children learn to control their emotions and excitement and comply with moral rules through interactions with family, peers, and school (Gander and Gardiner, 2010). It is seen that social-emotional skills develop rapidly in the preschool years, and these skills are associated with variables such as time and academic success (Wolf et al., 2021). Children who move away from self-centered thinking, especially due to changes in their cognitive development, begin to understand the feelings and thoughts of their friends. Especially in this period when play friendship becomes important, children mutually develop each other in social, emotional, and moral aspects while sharing common goals and values with their peer groups (Yavuzer, 2019).

This study aimed to determine research trends regarding the themes of primary school children's social, emotional, and moral development and to analyze this study according to different variables. The systematic review method was used in the study. The research question was defined, and eligibility criteria were established. In this research, the eligibility criteria of the documents to be included in the study were defined to determine the trends in studies on social, emotional, and moral development in primary school. Studies conducted between 2007 and 2024 that are accessible are taken as a basis. In the second stage, relevant studies were found. In the study, the digital archive of YÖK Thesis Center was scanned and five theses (2 master's degree, 3 doctoral) were found. Fifteen articles were accessed through Google Scholar. In the third stage, data was collected. This study systematically examined theses and articles with the keywords primary school period, moral development, social-emotional development. In data collection, study type, publication year, study group and size, methods, and techniques used, data collection tools, and distribution of findings were discussed in line with the keywords.

In this study, social, emotional, and moral development in primary school between 2007-2024 research trends were determined by examining theses and articles on the subject, and the findings were discussed in line with the relevant literature. Within the scope of the study, 15 articles and 5 theses were reached, and the majority of the articles on social-emotional development were carried out with quantitative methods. In contrast, most studies on moral development were carried out with qualitative methods. Students were mainly preferred as the study group regarding social, emotional, and moral development, and scales, observation, reflective diaries, surveys, and stories were used as data collection tools.

Findings regarding the relationships between the variables discussed in the studies examined on social-emotional development include development, age, intelligence, decision-making and communication skills, coping skills, self and personality-related characteristics, academic skills, social skills, school-related characteristics, play, mother-variables such as father's education level. Considering these features, it can be seen that developmental and social processes impact social-emotional development. When we look at the variables related to moral development, variables such as developmental characteristics, participation in social processes and model behaviors, social reinforcements, compliance with the rules, personal characteristics such as honesty, responsibility, helpfulness and creativity, familial factors, having siblings, mother's education level, and toy selection attract attention.

Within the scope of the above-mentioned results, it can be stated that increasing publications on both social-emotional development and moral development will contribute to a more in-depth discussion of developmental processes. In terms of research methods, it may be recommended that qualitative, theoretical, and quantitative studies be increased. In particular, studying social, emotional, and moral development variables in a longitudinal pattern will positively contribute to the field in a developmental context. Analysis of the variables that the reviewed publications are related to and the variables that have not been studied may allow researchers to study different topics.